

Opgravingsverslag

Perceel B1500d Provinciebaan-Molenhoek, Velzeke

Dossiernummer: 2009/115

Uitreikingsdatum van vergunning: 08 mei 2009

Vergunning tot het uitvoeren van een **archeologische opgraving**

Vergunning tot het uitvoeren van een **archeologische controle met een metaaldetector**

Vergunninghouder:

Pam Velzeke
Tineke De Wandel
Paddestraat 7
9620 Zottegem

Lokalisatie:

Provincie Oost-Vlaanderen
Stad Zottegem
Deelgemeente Velzeke

Adres:

Provinciebaan, Molenhoek

Kadaster:

Afdeling 9
Sectie B
Perceel 1500d

Tijdsduur:

Begindatum 11 mei 2009
Einddatum 28 augustus 2009

Eigenaar:

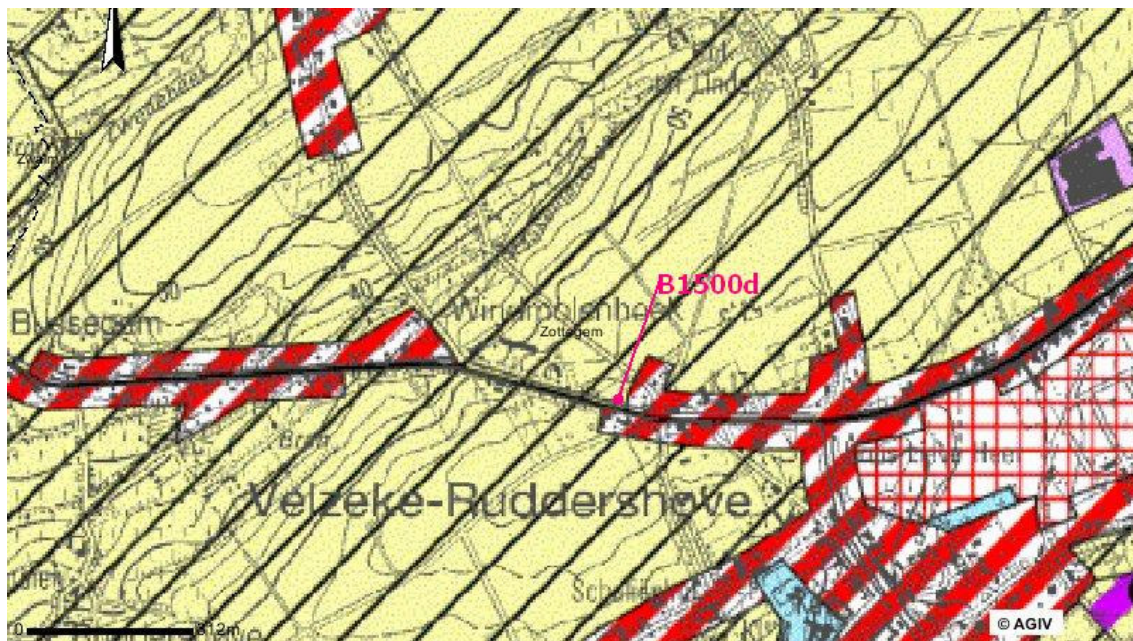
EKIMO N.V. (Lionel Eeckhout)
Schoolstraat 10
9630 Zwalm

I. Situering van de site

Het onderzochte perceel is gelegen in Velzeke, Zottegem in het zuidoosten van de provincie Oost-Vlaanderen. Het staat kadastraal gekend als Afdeling 9, sectie B, nr. 1500d.

Met de korte zijde paalt het perceel aan de Provinciebaan. Oostelijk en noordelijk van het perceel ligt een landbouwzone, westelijk van het perceel een bebouwd perceel.

De administratief rechtelijke toestand van het terrein volgens het gewestplan is *bouwwrij agrarisch gebied* (fig. 1).

Figuur 1. Detail gewestplan met aanduiding van het onderzochte perceel (roos). © AGIV.

Figuur 2. Detail topokaart met aanduiding van het onderzochte perceel (roos). © AGIV.

Figuur 3. Het onderzochte perceel voor de aanvang van de graafwerken © Pam Velzeke.

II. Landschappelijke, geografische en bodemkundige ligging van het terrein

Het onderzochte terrein situeert zich ten noordwesten van de dorpskern van Velzeke (fig. 2) en tevens langs de noordwestelijke rand van de Gallo-Romeinse vicus van Velzeke.

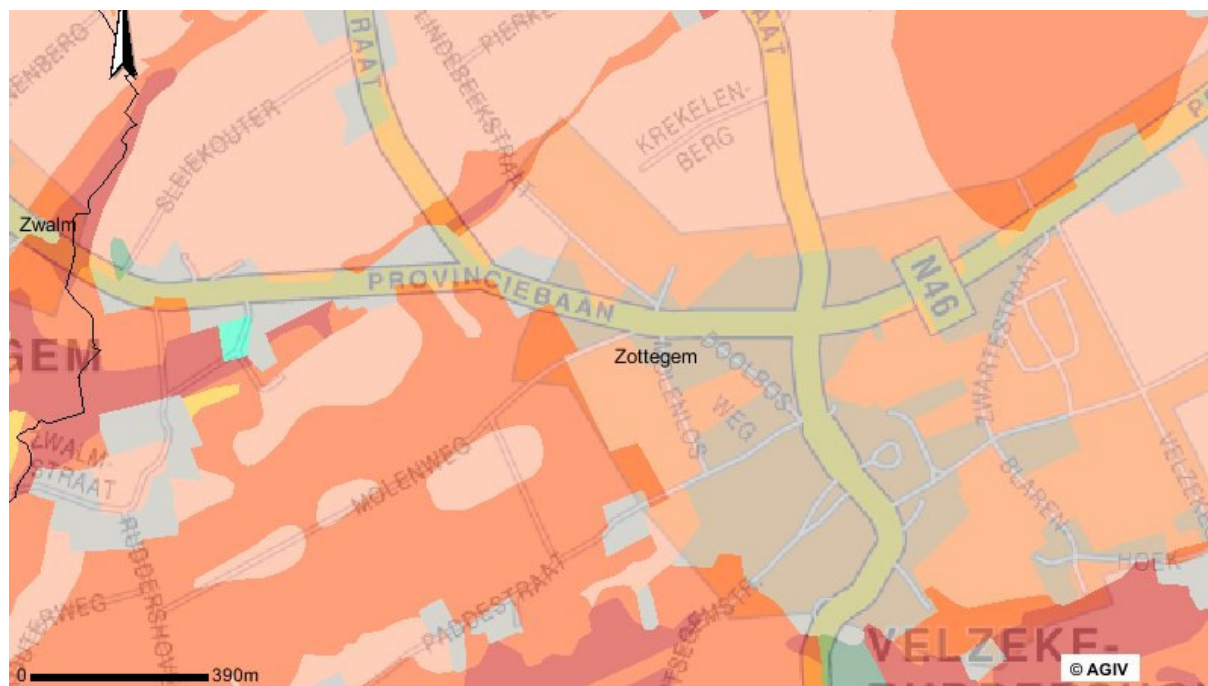
De vicus van Velzeke strekt zich uit op een noordoost-zuidwest georiënteerd plateau, gelegen tussen de Molenbeek in het zuiden en de Passemarebeek in het noorden. Beide beken monden uit in de Zwalmbeek, een bijriviertje van de Schelde.

Macroreliëf: Het onderzochte terrein ligt op de westelijke aflopende rand van een vruchtbaar leemplateau dat ongeveer 50 à 55 meter boven de zeespiegel ligt (fig. 5).

Op bodemkundig vlak bevindt het onderzochte terrein zich op leembodems van het type ABa (droge, goed gedraineerde leemgronden met een textuur B-horizont). Aan de noordzijde van het terrein kijkt men uit over de vallei van de Passemarebeek gekenmerkt door sterk hydromorfe alluviale gronden (fig. 4).

Figuur 4. Het veldteam aan het werk met zicht op de beekvallei van de Passemarebeek ©Pam Velzeke.

Figuur 5. Detail uit bodemkaart Velzeke ©AGIV.

III. Geomorfologische opbouw van het terrein¹

Het voorste deel van het terrein, palend aan de Provinciebaan werd vanaf het midden van de 20ste eeuw afgegraven voor de extractie van klei, de natuurlijke grondstof die aan de basis ligt van baksteen. Het woord klei dient echter ruim geïnterpreteerd te worden: ook leemgronden en schistes met dezelfde mineralogische samenstelling als klei worden gebruikt. Op dit terrein ging het waarschijnlijk om wat men in het lokale dialect '*kleem*' noemt. Een samenvoeging van *klei* en *leem*, de ideale grondstof voor het vervaardigen van bakstenen en pannen.

Georges Van Houcke (smid aan de Beugelstraat te Velzeke) richtte twee leemontginningstenbakkerijen op. De eerste vestiging werd in 1952 opgericht aan de Molenhoek op eigen grond (vroeger kadastraal gekend als sectie B 1442 en 1440, nu ondermeer een stapelterrein van de zaak Van den Brande en archeologisch al zeer interessant gebleken²); een tweede vestiging werd in gebruik genomen in 1954-55 op gehuurde grond (op het betreffende onderzochte terrein B1500d).

Op beide ontginningen werkte men met 'buitenovens' (steenbakkerij). Het onvruchtbaar geworden terrein lag naderhand vrij lange tijd braak. De helft van de grond van de 2de exploitatie werd dan verkocht aan dr. D. Van Himbeek (vandaag kadastraal gekend als sectie B, perceel 1501f), die er in 1958 zijn villa bouwde. Er lag ook een waterput (in het midden van beide percelen), die achteraf eigendom van beide partijen bleef.

Een derde leemontginning-steenbakkerij van Kamiel Van den Houte bevond zich westelijk naast de villa van dr. D. Van Himbeek op het huidige perceel B1503x.

De microtopografie van al de terreinen verschilt door deze leemontginningen sterk van de oorspronkelijke topografische situatie.

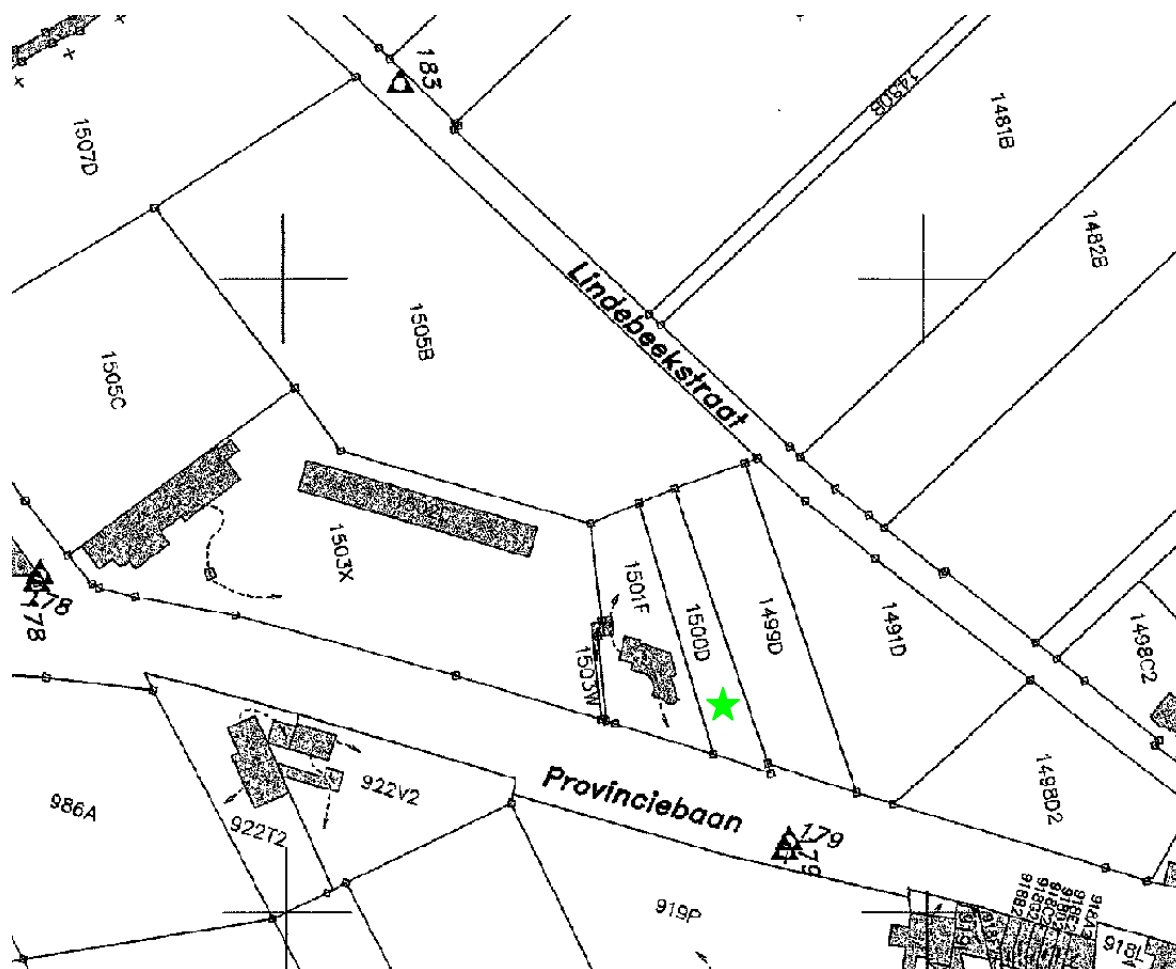
IV. Historische achtergrond

Bij de vroegere gronduitbatingen is waarschijnlijk een aanzienlijk deel van het bodemarchief ter plaatse weggegraven en verloren gegaan. Toch valt de schade al bij al nog mee daar de eigenaars redelijk bekend waren met archeologische sporen en bovendien nauwe contacten onderhielden met de plaatselijke amateurarcheoloog Luc Van Durme.

¹ Voor alle achtergrondinformatie dank aan Dr. Luc Van Durme.

² De Laet & Nenquin 1953, band II, p. 3-57.

In het voorjaar van 1969 bracht de heer Kamiel Van den Houte (eigenaar van de 3de leemontginning) enkele scherven van een Merovingische urne naar Luc Van Durme. De scherven bevonden zich in een grote hoop aarde van de steenbakkerij. Een precieze locatie aan de vondst toewijzen was moeilijk gezien de vondstomstandigheden. Maar de volgende dagen kwamen er nog geregeld scherven en ijzeren voorwerpen aan het licht op perceel B1502b. (huidig perceelsnummer sectie B 1503w en 1503x). De nivellering van de graafberm voor de ontginingen werden dagelijks verdergezet dus een noodopgraving drong zich op. Vrijwilligers voerden een opgravingscampagne uit en dat bracht in 1969 een Merovingische necropool aan het licht in de omgeving van de Lindebeekstraat³. De begraafplaats strekt zich uit over de vroegere kadastrale percelen sectie B 1502B, 1501d, en 1505. (de huidige percelen 1503w & x, 1501f en 1505b). Deze Merovingische begraafplaats sluit aan op de meer zuidelijker gelegen Gallo-Romeinse necropool van de vicus.⁴

Figuur 6. Huidig kadastraal plan van het onderzochte terrein (aanduiding met ★) en de omgeving.

³ Van Durme 1969-1971, p. 67.

V. Situering van de sonderingssleuven en het opgravingsvlak

Het terrein kent een breedte die varieert tussen de 12 (achterkant) en 20 (straatkant) meter en is 90 meter diep. Er werd vanuit praktische overwegingen geopteerd voor het aanleggen van twee sleuven (sleuf A en sleuf B) van ongeveer 1,5 meter breed (één kraanbak) (fig. 7).

De sleuven werden uiterst links en rechts op het terrein getrokken door een kraan en kraanman voorzien door stad Zottegem. Uiteraard moest men daarbij rekening houden met de erfafscheidingen (oa. Betonplaten en zaaigoed) van aanpalende percelen waarbij men een afstand van minimum 1 meter respecteerde.

De ploeglaag werd machinaal verwijderd tot op de moederbodem waarbij de sleuven gemiddeld tot -50cm werden uitgediept. Daarna werden de sleuven manueel opgeschaafd door de veldmedewerkers van het Pam Velzeke.

Aan de noordzijde van het terrein, waar de microtopografie nog intact was, werd een groter kijkvlak opengelegd van ongeveer 9,20 op 8,70 meter. Na het opschaven bleek dit vlak echter geen verdere archeologische sporen te bevatten.

Figuur 7. De situering van de 2 sonderingssleuven.

⁴ Van Doorselaer & Rogge M. 1985, p. 160.

VI. Opgravingsresultaten

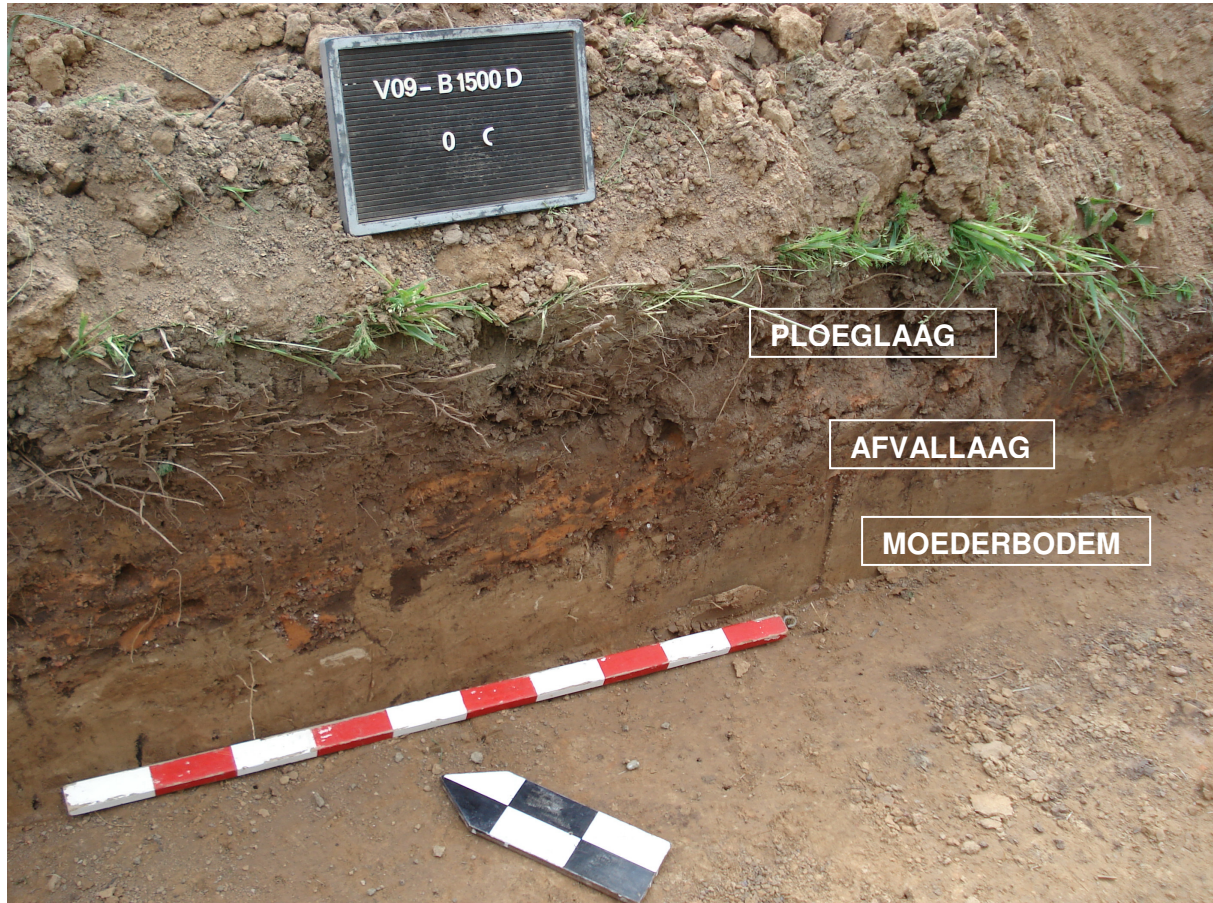
Het perceel bleek na grondig onderzoek geen archeologische sporen te bevatten. Na het trekken van de 2 sonderingssleuven werd het vermoeden bevestigd: Meer dan de helft van het bodemarchief van het perceel was verstoord door de vroegere ontginningsactiviteiten. Een drietal donkere verkleuringen met hier en daar wat houtskoolspikkels trokken de aandacht. De sporen werden gecoupeerd maar brachten geen aardewerk of ander archeologisch materiaal aan het licht. Op basis van de samenstelling van de vulling en de doorsnede konden deze sporen worden toegewezen aan een niet antropogene factor, hetzij natuurlijk of dierlijk (fig. 10). Vermoedelijk waren een tweetal sporen windvallen.

Het perceel maakt deel uit van een oost-west aflopende helling. Het grote landbouwperceel oostelijk van het onderzochte terrein ligt merklijke veel hoger. Een profiel op deze talud toont duidelijk het niveauverschil van 1m75 maximum en het vroegere afgegraven leempakket (fig.8).

Figuur 8. Coupe op de oostelijke rand (en talud) van het onderzochte terrein.

Wanneer men het oostelijk profiel van sleuf B bekijkt dan bemerkt men +- 25 cm onder het huidige loopvlak een laag van max. 10 cm dik die bestaat uit brokken pannen, baksteenpuin en sintels (fig.9). Om het perceel gedeeltelijk te nivelleren is men later grond en afval (sintels, brokken pannen en baksteen),waarschijnlijk van de steenbakkerijen, gaan opvoeren.

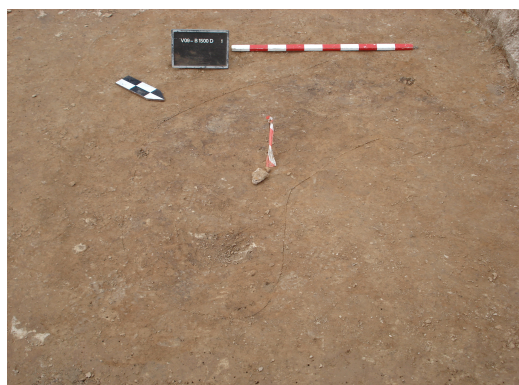
Figuur 9. Oostelijke sleufwand van sleuf B met aanduiding van de verschillende lagen.

Op aanpalende percelen werden in 1969 en 1974 Merovingische graven aangesneden. De grens van deze begraafplaats werd niet vastgesteld maar proefboringen eind de jaren 60 wezen uit dat het grafveld zich nog verder in noordoostelijke richting uitstrekt op perceel sectie B 1505. De lengteas van het grafveld werd daarbij ook bepaald als zuid-noord.

Op het perceel westelijk grenzend aan het onderzochte terrein (in de tuin van de villa van Dr D Van Himbeek) werden nog enkele arme inhumatiegraven aangesneden. Deze werden beschouwd als de meest oostelijke uitlopers van de necropool.⁵ De opgravingen op terrein 1500d waren een uitgelezen kans om na te gaan of deze graven effectief de oostelijke grens van de necropool vormden. Meer noordelijk gesitueerd op perceel B1505 werden vooral jongere (7de eeuwse) graven aangetroffen. De opgravingen van Marc Rogge in 1974 leverden

⁵ Van Durme 1969-1971, p. 81.

nog een 3-tal graven op die kunnen beschouwd worden als de meest noordoostelijke gevonden graven op hetzelfde perceel.⁶

Figuur 10. Natuurlijk spoor in vlak en coupe.

Toch kunnen er uit de afwezigheid van archeologische sporen op het onderzochte terrein een aantal positieve en belangrijke conclusies voor de site van Velzeke worden getrokken. Ten eerste kan men – gezien de afwezigheid van nieuwe sporen- stellen dat de oostelijke grens van het Merovingische grafveld zich inderdaad bevindt op het aanpalende perceel B1501f, zoals in 1969-1971 al werd geponeerd door Luc Van Durme. Een tweede conclusie bevestigt dat de meest noordoostelijke grens van de necropool gelegen is op het perceel B1505b. Blijkbaar kent het grafveld dus toch geen uitbreiding naar het zuiden toe.

Tenslotte geeft het onderzochte terrein ook geen Gallo-Romeinse bewoningssporen meer prijs die kunnen wijzen op een groter areaal van de vicus dan reeds was gekend. De noordwestelijke grens van de vicus blijft gesitueerd zoals voorheen.

Ondanks de povere resultaten van deze kortstondige opgraving kregen we toch de kans een aantal stellingen opnieuw te bekijken en te bevestigen. We eindigen met een positieve noot.

⁶ Van Doorselaer A. & Rogge M. 1985, p. 168.

VII. Bibliografie

<http://www.agiv.be/gis/>

<http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen>

De Laet S. J. & Nenquin J. A. E. 1953, Een Gallo-Romeinse Vicus te Velzeke-Ruddershove in *Cultureel Jaarboek voor de provincie Oost-Vlaanderen 1953 band II*.

Van Doorselaer A. & Rogge M. 1985, Continuité d'un rite funéraire spécifique dans la vallée de l'Escaut de l'âge du fer au haut moyen âge in *Les études classiques*.

Van Durme L. 1969-1970-1971, Een Merovingische begraafplaats te Zottegem-Velzeke in *Jaarboek van de Zottegemse Culturele Kring* 18: 67-85.

Mondelinge info: Luc Van Durme Dr. Germaanse filologie.